

Bjørnstjerne Bjørnsons mindetale til Rikard Nordraaks

Taler

Bjørnstjerne Bjørnson
Forfatter

Dato

17. maj 1906

Sted

Berlin

Landsmænd!

De norske Studenter og vi andre, som er komne herved fra Norge for at vare til Stede syttende Maj under Afsløringen av Bautaen for Rikard Nordraak, vi hilser dere fra det Store og Lykkelige, som er hændt os i Norge. I denne Tid kan Nordmænd ikke samles i Udlandet uden at begynde med det.

Men foran dette Store og Lykkelige, og over det, har den Melodi lydt, som jeg véd, vi alle nu fornemmer svæve over Graven her.

Melodien hører nemlig til de faa Verden over, som i store Øjeblik kan optage i sig et helt Folks Aandedrag. Den hører til de end færre, som selv har været med at forberede og samle Folket ind til disse store Øjeblikke.

Kender I dens Tilblivelseshistorie? I Sverigs Rigsdag var det norske Flag blevet haanet. Da kom der Svar fra Norge i en Sang, hvis første Vers lød:

Har du hørt, hvad Svensken siger,

unge norske Mand?

Har du seet, hvad som stiger

op om Kjølens Rand?

Skygger af de faldne Fædre,

som har aldrig vidst det bedre,

end hvor slige Ord blev sagt,

der at vinke frem til Vagt.

Digtet var ikke rettet mod det svenske Folk. Tvertom! Dets sidste Linjer lød:

Bliver det for galt derinde,

skal vi Vej til Torgnyr finde,

og saa gælder det en Dag

Nordens store Frihedssag.

Disse Linjer viser nøksom, til hvis Adresse Digtet gik. Kampen, som skal gjøre det svenske Folk lige frit som vort, staar paa endnu i dette Øjeblik. Havde den været udkjæmpet før, saa havde den Skilsmisse næppe fundet Sted, som vi det forrige Aar var med til. Sangen var en Kampsang mod storsvensk Overmod, og til den blev Melodien først komponeret. Fra den steg den med Ændringer op i vor nationale Fredshymne. Den gjorde samme Rejse som vor Fædrelandskjærlighed har gjort. Denne var der før; men av Kampene for vor Selvstændighed, Folk overfor Folk, har den faat sin Karakter. Der hentet den sin Opgave, der voksede den sig stor. Nu kan Fædrelandssangen bølge hen over et helt ud selvstændigt Folk. Der er noget ved at synge den, som naar en ser opefter et Fjæld; Brystet udvider sig uvilkaarligt med det Samme. Vor Energi ildnes av den, vor Samfølelse luer stærkere, naar den er sunget.

Hvad er det, som gir den slig Magt? Jeg har allerede sagt, at den kom i rette Tid og

derfor op av det rette Væld; men den vilde ikke have naaet at blive folkeførende, hvis den ikke ved Siden av sin Aandsmagt var saa inderlig norsk. Jeg mener ikke norsk i Dialektforstand, nemlig norsk som for flere hundre Aar siden. Nej, den er moderne norsk. Jeg tør ikke sige, at den overhovedet er den eneste fuldt moderne Fædrelandssang; men i alle Fald er ingen anden saa moderne som den. De fleste er jo fra Tider, da Folkene ikke var fri, der er noget indeklæmt i dem, en Klage, en Trussel; de gjør et melankolsk Indtryk eller et oprørsk; eller de er

den rene Idyl. Men denne vor er aaben og fri som Dagen, den stiger uden Trussel, den er selvhævdende uden Skryt. Den forløser i Toner uden Overdrivelse og uden Sentimentalitet.

Som i de første Linjer — allerede i det første frejdige „Ja“ har vi Fjældene og vort højbygde Hjem; men lige efter den ømme, varme Tone til:

— ælsker, ælsker det og tænker

paa vor Far og Mor —

Melodien glider her ind mellem Fjældene som en solblid Fjord. Hjemmet er mere for Nordboen end for andre Folk, Det lange Mørke, det haarde Klima binder os dybere til Arnens Hygge og til dem, som gav os den. Derfor blev ogsaa vor Fædrelandssang den første, som synger om Far og Mor, — ogsaa i det Stykke modernere end nogen anden. Men saa stiger Melodien sværmerisk fra det enkelte Hjem op over alle Hjem, som var, — uden nogen sentimental Overdrivelse; bare ved sin sunde, enkle Udvidelse av Temaet naar den til at hvælve Stjernehimlen over.

Fredshymne som Sangen er, — den fornægter ikke sin Oprindelse. De samme Melodilinjer, som nu gaar fredeligt frem som Plogen i stenfri Jord, kan ogsaa blinke som Sværd. Det kommer an paa, hvordan de synges. Melodien har nemlig det fælles med andre store melodiose Udtryk for Folkefølelsen, at den udvider sig for Øjeblikkets Stæmning. Netop de Linjer, som mindes Far og Mor, er de samme som i korte, knappe Toner samler os som Fædrene samledes, naar vor Selvstændighed trues. Den engelske Fædrelandssang: *God save the king* høres nærmest som en gammel Quadrille, deri vi gennem Tonerne skimter dansende Kavalerer i Knæbukser og med Fjær i Baretten. Men synges den av Tusener, da hører vi uvilkaarlig gennem den de engelske Kartover over alle Verdens Hav. Vor Fædrelandssang er et lidet fredsølt Folks; men synges den i Farens Stund, da staar Selvhævdelsen pansret i hver Linje.

Hvem var saa han, som laget denne Sang, som han selv i en Dagbogsantegnelse har kaldt: „for alle!“ En Gut paa ikke atten Aar! Er det muligt at faa et umiddelbart, alle fangende Udtryk for Folkefølelsen, saa maa det vel vare gjænnem en Gut paa mindre end atten Aar.

Ikke at det skal forstaas saaledes, som om Sangen kom til ham „av sig selv“. Intet kommer av sig selv. Enhver Folkevise, stor eller liden, ethvert Folkeeventyr har sin Digter, som er glemt. Den unge Rikard Nordraak var baade selvbevidst og maalbevidst. Han havde været længere Tid i Udlandet, han bar med hjem Indtryk, som han kunde maale sine Følelser og Fantasier paa, og han

skapte ud av Hændelser og Taler, som han havde den fulde Evne til at forstaa. Men i den Forstand bar vel Sangen det størst mulige umiddelbare Bud fra Folkesjælen, som det ikke blev skjæmmet av noget selykjærligt Formaal. Helt og fromt gav han sig hen til det, som strømmet paa ham. Hans Aand og Væsen var som en frugtbar, udslagen Engflade; Solen kunde kalde frem av den, hvad den vilde. For store Muligheder her ligger begravet med ham! Med Sorg føler vi det alle. Men førend jeg siger mere om det, maa jeg gjøre et Forbehold. Mængden beundrer bestandig Mulighederne mere end det vi har. Det viser, at vi har en lang Rejse at gjøre, en stor Udvikling at gennemgaa. Men det viser maaske ogsaa, at de Fleste har lettere for at strømme med i en ørkesløs Længsel mod det, vi endnu ikke har, end at sætte sig helt ind i det, vi har. Det siste kræver Dannelse, kræver Ærbødighed ud av Forstaaelse. Jo yngre og færskere et Samfund er, jo lettere har det for at fare forbi vor virkelige Ejendom i Sværmen for det Ukjendte. Kanske er der ogsaa allerede blant dem en Del Trætte, som er misnøjd med alt og foretrækker at længes efter det Umulige.

Dette for at give den fulde, den ærlige Hyldning til alt det musikalsk Store, som imidlertid er skapt iblant, førend vi taler om de Muligheder, som sank i Graven med Rikard Nordraak, fire og tyve Aar gammel. Vi har for en stor Del faat Vederlaget, vi tar Hatten av for det og for dem, som har givet os det. De var tildels paavirket av ham, der lagdes ned her.

Men naar jeg har gjort det Forbehold, saa vender jeg tilbage til alt, som utvivlsomt blev begravet med ham. Hvorfor tror jeg saa stort om det? Fordi jeg stod ham saa nær — kanske nærmere end nogen Nulevende. Skjæbnen har jo villet, at vi, som begyndte at arbejde sammen, vi skulde skilles. Han faldt tilside fra Toget, og jeg maatte videre. Det varet længe, før jeg kunde forstaa, at jeg virkelig var bleven alene. Siden dengang har jeg mødt mange av de Største i hvert Slægtled; men Mage til Begavelse i en ung Mand har jeg aldrig mødt. At være sammen med ham var en Fest fra først til sidst. Han vidste det selv. Som alle unge Højtbegavede stundet han efter en Tilhører. Fant han ham, saa blev han der, han var, om han ti Ganger havde lovet at være paa et andet Sted. Han kunde

komme ind og begynde: „Jeg har bare to Minutter“ og saa blev han fire Timer. De, som holder aabent Festbord, beregner hverken Tid eller Udgifter.

Jeg vil gi et lidet Bevis paa Arten av hans Underholdning. Han var her i Berlin; jeg

skulde bo nogle Dager hos ham paa Gjennemrejse fra Italien og Østerrige. Jeg havde ikke været mange Øjeblikke i hans Rum, før han udbrød: „Nu er Nordmændenes Tid kommen; nu er Turen til os!“ — „Hvad slutter du det av?“ — „Jeg kan bevise det matematisk!“ — „Matematisk?“ — „Hør her!“ Han gik til Pianoet, slog nogle Akkorder an: „Dette er de store Italienerne, dette er Mozart, deres Fuldendelse paa tysk Grund med denne særegne Tilsætning! Men hør nu disse Akkorder her! Hører du den mørkere Klang? Her er kommet noget med; det er Bethoven; Bach har noget av det; men her er det blevet System. — Hør nu paa disse ny Akkorder! Mærker du, hvad som er kommet til? Det er Richard Wagner. — Men hør nu her? Hvad er dette for Akkorder?“ — „De samme?“ — „Javist er det de samme! Men hvor findes de? I vore Hallinger, i vore Springdanske; Hardangerfelen gaar helt igjennem paa dem! Saa nu er vor Tid kommen, nu forløses vi. Som i Musiken, saa i Andet.“

Man kan sige om disse Aandrigheder, hvad man vil; men bare et Geni kan finde paa dem.

Nu vil jeg med det samme meddele noget fra mit eget Forhold til ham, som jeg næppe før har sagt offentlig. Jeg var dengang helt betagen av norske Folkeeventyr, norsk-islandske Eventyrsagaer, og av et Par Kjæmpeviser. Jeg var betagen av dem som Æmne til musikalsk Drama. Jeg tænkte, vi to skulde arbejde dem frem sammen, forsøge at gjøre dem til Verdenseje. En Opgave altsaa ved Siden av Richard Wagners.

Nu er jeg den siste til at undervurdere Wagners Geni og dets storladne Linjer. Men som han har behandlet den fælles-germaniske Gudering og derigjennem den germaniske Urkarakter, er det os Nordboer til Forargelse. Ikke alene er det en Forvanskning, ja, en Mishandling av Sagnenes Grundvæsen; der er kommet med ind i Behandlingen en uren, sanselig-sentimental Tone, som, hvis

den er germanisk, saa var den det sikkert ikke den Gang; i sig selv er den Bud fra Svaghederne i et Folk, og de skal ikke forherliges, men modarbejdes.

Uden paa nogen Maade at træde ivejen for den storladne Wagnerske Digtning vilde det musikalske Drama fra Norden, tildels paa lignende Æmner, have gjort en sund Gjærning.

Den gik i Graven med ham, som ligger her. Og den gjøres ikke ved nogen anden senere hen. For det, som ikke kommer i ret Tid, det kommer aldrig. Hvorfor tror jeg, han kunde ha gjort det? Jeg har nævnt hans alle overragende Begavelse, jeg vil nu minde om et Par av de Kompositioner, han har efterladt ved Siden av Fædrelandssangen. Har I hørt Kaares Sang i „Sigurd Slembe“? Selve Sangen ligner jeg bedst med en Maage ude paa de ytterste Havskjær, som skriker over sit Rede og Æggene i det; de er i Fare. Men Akkompagnementet! Det er dog vel sjelden i al Musik at høre hundre tusen Havhæste langvejs fra storme saaledes frem mod Udskjærene?

Tag saa den allerstærkeste Modsætning, den lille, stille:

Smaagutten i Skogen gik Dagen lang,

Dagen lang,

Der havde han hørt slig en underlig Sang,

Underlig Sang.

Den har bare fire—fem Toner, som han fingrer ved, til vi har Skogensomhedens Mysterier i et poetisk Sind, — ja, saaledes, at det vel sjelden er overgaat.

Tag endelig frem et av hans mange Musikoffre til Eros, Eros var den Gud, som oftest var i hans Sind. Jeg tænker paa den Vals, som Edvard Grieg saa pietetsfuld har lagt tilrette i „Maria Stuart i Skotland“, der Dronningen kommer ind til den syge Dearnley. Jeg er ikke meget musikkjændt. Men saa langt jeg er det, synes Mozart's: „*Reich mir die Hand, mein Leben!*“ og Verdis „*La donna é mobile*“ mig at være noget av det kjælneste, skjønneste i erotisk-musikalsk Poesi. Og dog finder jeg, at Rikard Nordraaks Vals holder Maal med dem begge, ja. at have noget Højere med. Om Eros blev spurt: „Paa hvilken av disse Melodier vil du sætte dig med din Bue, du Lille?“ — han svarede bestemt: „Paa Valsen!“ Men

den, hvis Genius kan spande om saa store Afstande, han maatte have kunnet naa det største.

Jeg læste nylig en Bog om en ung norsk Maler August Herman Cappelen, som døde fra os næsten lige saa ung som Rikard Nordraak og med den samme store Mulighed over sig i sit Fag. Ved samme Lejlighed saá jeg hans Portræt, det man almindelig siger er det bedste af ham. Hvor blev jeg forundret: det er jo ogsaa Rikard Nordraaks bedste! Intet af de Billeder, vi har af Rikard Nordraak, er saa godt, saa i aandelig Forstand sandt som dette af August Herman Cappelen. Billederne af Rikard Nordraak giver noget for opstopperagtigt, som var de tagne nedenfra.

Disse to er Brødre i de store Muligheders Rige. Vi har altfor mange dér! Altfor mange, som døde fra os — enten i deres fulde Manddoms Kraft, just som de var rustede for at give sit bedste; eller allerede som unge Mænd, just som de skulde begynde for Alvor. I vor historiske Tid maa først nævnes Haakon Haraldson, ogsaa kaldet Ethelstansfostre. Det fortsatte lige op til Abel, Wergeland og P. A. Munch, ja endog forbi de to unge Kunstbrødre Cappelen og Nordraak. Det er da ikke bare Tilfælde; det maa da ogsaa være vor egen Skyld? Unge Mænd, tag Varsku!

Den Smerte, vi hver Gang føler, maa hjælpe os til det! Naar nogen rører ved os, hvor vi er saare, drager vi Lemmerne sammen og rykker bagover. Det gør vi ogsaa aandelig ved det, som smærter. Vi samler os i os selv, og vi tager et Steg tilbage. Vi bliver varsommere. Vi fortættes i vort Væsen som i vor Evne, vi bliver mere ægte i det vi har fore. —

Nu har jeg faat sagt omtrent alt, hvad jeg vilde. Jeg var paa Forhaand saa rød for Forstyrrelserne her i det Fremmede. Det har idag været mig som et nyt, kært Mode med ham, min Ungdoms Lyst og Haab.

For en Vækst ogsaa for ham, siden den Gang han fulgtes hid! Han fulgtes hid af sin Vært og af en tysk Jøde, Konditor Jacobi, som havde været en Del Aar i Sverig. Han vidste, hvem han var — og mødte op! Han blev siden vor gode Ven og fortalte os det. Men se nu ud over denne Samling af norske Kvinder og Mænd! I staar her bevægede, men bag Eder hele vort Folk! Studentersangforeningen har mødt frem! Tak! Jeg maa have en Ret til at takke, jeg, som stod ham saa nær, og hvis Tekster han har taget op med i sin

himmelfarende Vogn. Jeg takker først og sidst dem, som har rejst dette Minde og bedt os komme hid til Afsløringen. Dette havde altsammen ikke været muligt, før efter den Samling, vort Folk nu har været styrket af, og som hans udødelige Melodi har saa stor Del i. Skal vi samle og samles, maa vi begynde i Taknemmelighed med Minderne, med at søge deres Grave, som har hjulpet os frem.

Du norske Flag. som nu dækker hans Bauta, dig har hans Sang ogsaa været med at gøre frit. Frit for fremmede Farver. Gør nu du hans Æresminde frit!

Kilde

Bjørnson, Bjørnestjerne: To Taler. Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag, København og Kristiania 1906.

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Mindetale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/bjoernestjerne-bjoernsons-mindetale-til-rikard-nordraaks>